

31. Tritoizaija (Iz 56-66) i eshatologija Starog zavjeta (pojam).

Za razliku od kršćanske, SZ-na eshatologija nije sistematsko izlaganje, pri gledanju na budućnost nema za oslonac isključivo mesijansku ideologiju. Ona se ne orijentira isključivo onkraj povijesti nego unutar nje prepoznaje *kairos*, tj. pogodne trenutke susreta čovjeka s Bogom u kojim se može ići prema *telos* – savršenstvo relacije. To je temelj za dinamičko shvaćanje povijesti u kojem Izraelac doživljava progresivnu realizaciju Božjeg projekta savršenog odnosa Boga i čovjeka koja će se upotpuniti u posljednja vremena u konačnom završetku – *Dan Jahvin*.

Sila prisutna u povijesti koja neprestano ostvaruje pojedine *kairoi* i usmjerava ih njihovom ispunjenju jest Kraljevstvo Božje. Ono dakle nije nekakva društvena struktura ili institucija nego upriličavanje uvijek novih *kairoi* u kojima čovjek doživljava oslobođenje iz različitih robovanja i ostvaruje relaciju s Bogom. Tako Bog, Stvoritelj i Osloboditelj, neprestano intervenira uspostavljajući pravednost (*cedakah*) putem suda (*rib*).

Proroci su oni koji ukazuju na ove Božje intervente. U preegzilsko vrijeme navješćuju kazne i nesreće jer narod nije na visini svog poziva – treba promijeniti smjer uspostaviti kvalitetan odnos s Bogom. Nakon suda i kazne, Bog omogućuje novi početak vjernom Ostatku – to je (unutar)povijesna eshatologija. Neki od njih navješćuju ostvarenje obećanja preko zemaljskog kralja – proročki kraljevski mesijanizam. Neki prorokuju o sudu nad drugim narodima.

Za vrijeme egzila mijenja se priroda nade: Dt-Iz naviješta oslobođenje koje će izvesti Bog, kralj Izraela (40,9-11; 52,7-11) i koje će biti spasenje sasvim nove kvalitete: bit će to ново stvaranje koja će potpuno transformirati čovjeka i ostala bića (41,20; 44,24; 48,6; 51,9-11). Posrednik više neće biti Davidov potomak nego prorok-mesija (trpeći Sluga) a u Trito-Iz prorok na kojeg će sići Duh Gospodnji (61,1-11). Razvija se ideja vjernog (svetog) ostatka, a spasenje dobiva univerzalna obilježja (Iz 45,14-19), kao što je i Gospodinov suverenitet počeo biti shvaćan univerzalnim (prorok Ezekiel – Slava koja ide u Babilon...).

U postegzilsko vrijeme otvoreno se naglašava nota univerzalnosti Božjeg Kraljevstva, a i sam Izrael sve više se shvaća u funkciji univerzalnog spasenja: da *bude svjetlo narodima* (Iz 49,6). Tako Iz 56,6-8; 60,11-14 naviješta okupljanje svih naroda u Jeruzalemu, na veliku gozbu (25,6-11); Jon širi Jahvino milosrđe i na najljuće neprijatelje.

Dan Gospodnji

Ispunjenje obećanja Božjeg kraljevanja uvijek je najavljivano za jedan poseban, odlučujući moment (*kairos*). Kod preegzilskih proroka ono je bilo najavljivano za vrijeme trajanja prorokove generacije (intrahistorijska eshatologija), dok kod egzilskih i postegzilskih proroka ono sve češće biva

odgađano za neku neodređenu budućnost (ultrahistorijska eshatologija) koja je imala početi u posljednjem trenutku povijesti; ovo odgađanje će se kasnije sa apokaliptikom pomaknuti još dalje, izvan povijesti.

Blizina ispunjenja pojedinih obećanja (proročko *danās* i *ovdje*) ima više teološko nego temporalno određenje – obećanje se ostvaruje, bez obzira da li to čovjek vidi ili ne, jer Bog je vjeran svojoj riječi. Kršćanska interpretacija će ujediniti iščekivana ispunjenja onog dana i vezati ih uz Isusa iz Nazareta, iako se originalno nisu sva odnosila na Mesiju.

Tritoizaija (Iz 56-66)

Prorok i njegov ambijent

Stručnjaci danas nisu suglasni niti po pitanju autorstva (da li je knjiga plod djelovanja više proroka?) a ni po pitanju vremenskog smještanja: jedni smatraju da se Trito-Iz odnosi na period 538-510., a drugi idu čak do 450.g.pr.Kr., u vrijeme djelovanja Nehemije. U svakom slučaju u pitanju je postegzilski period kada se, nakon početnog optimizma, židovska zajednica suočava sa problematičnom stvarnošću: teškoće na socijalnom planu, teškoće u vođenju zajednice, religijski sinkretizam, bolni odnosi povratnika s onima koji su ostali u domovini, ali i s onima iz dijaspore.

Sastav knjige i poruka

Većina stručnjaka je suglasna da osnovu Iz 56-66 čine Iz 60-62 u vidu jezgre oko koje se progresivno razvijao ostali tekst:

A – 56,1-9: stranci i eunusi mogu biti dio naroda Božjeg jer Njegov hram je *kuća molitve za sve narode*.

B – 56,9-57,21: navještaj suda židovskoj zajednici koja je sastavljena od *sinova vračarinih, potomstvo je preljubnika i prostitutke*.

C – 58: opis istinske religiozne prakse i posta: *kidati okove nepravedne, puštati na slobodu potlačene, podijeliti kruh s gladnima, odjenuti gole*.

D – 59,1-15: prorokov ukor i ispovijed grijeha tj. pokajnički psalam zajednice

E – 59,16-20: Gospodin, odjeven u pravdu doći će kao naplatitelj i otkupitelj Sionu tj. onima koji su se obratili od apostazije.

F – a) 60: Gospodin je istinsko svjetlo Jeruzalema; u nj će doći *ponizni sinovi tlačitelja*.

b) 61: poziv proroka ili Jeruzalema: *posla me da radosnu vijest donesem ubogima (...) navijestim godinu milosti Gospodnje i dan odmazde Boga našega*.

c) 62: Jeruzalem će biti *u Gospodnjoj ruci kruna divna; svi puci će vidjeti tvoju pravednost*.

E' – 63,1-6: Božji sud nad neprijateljima Izraela, koje predstavlja *Edom*.

D' – 63,7-64,11: zajednička molitva Bogu, Ocu i Otkupitelju da *razdre nebesa i siđe*.

C' – 65: oni koji se daju voljeti od Boga bit će blagoslovljeni a koji odbijaju, prokleti.

B' – 66,1-18a: usprkos aktualnoj nevjernosti, Bog će Kćeri Sionskoj dati mogućnost roditi novi narod.

A' – 66,18b-24: sve će narode Gospodin sabrati i *dovest će na moju svetu goru u Jeruzalemu (...) svu vašu braću*; tako će početi *novo nebo i nova zemlja* koji će *trajati zauvijek* pred Gospodinom.

Bog, Stvoritelj (65,17) i Otac (63,9), ljubi majčinskom ljubavlju, vjeran je kao zaručnik i može povratiti *djevičanstvo* svom narodu i Jeruzalemu-traženoj zaručnici (62,12). On je temelj nade u unutarnju i vanjsku obnovu židovske zajednice i stoga nema mjesta razočaranju i malodušnosti nego se treba radovati.

Nezasluženost spasenja ne isključuje potrebu obraćenja: ono se ogleda u izgradnji zajednice koja će imati autentičan odnos s Bogom, bez idolatrije, socijalne nepravde i u otvorenosti za svaki narod koji prima riječ Božju. Takav navještaj je upravljen zajednici siromaha Jahvinih koji se uzdaju samo u Njega; njima pripada i prorok *poslan navješćivati radosnu vijest siromasima* (61,1-3; 62,1). Otvorenost strancima ovdje, za razliku od drugih proroka koji su je vidjeli konfliktnom, poprima pozitivne konotacije (uslijed već spomenutog univerzalizma).

Prorok Izaija će za budućnost naviještati velike stvari koje graniče sa najuzvišenijim maštanjima. No, da on nije čovjek maštarija, pokazuje time što prije velikih obećanja daje do znanja da više stoji na zemlji od mnogih drugih Izraelaca. Tako čitamo u 58,1-12:

*Objavi mom narodu njegove zločine,
domu Jakovljevu grijehe njegove.*

*²Dan za danom oni mene traže
i žele znati moje putove,
kao narod koji vrši pravdu
i ne zaboravlja pravo Boga svoga.*

*Od mene ištu pravedne sudove
i žude da im se Bog približi:*

*³"Zašto postimo ako ti ne vidiš,
zašto se trapimo ako ti ne znaš?"*

*Gle, u dan kad postite
poslove nalazite
i na posao gonite radnike svoje.*

*⁴Gle, vi postite da se prepirete
i svađate i da pesnicom bijete siromahe.*

Ne postite više kao danas,

i čut će vam se glas u visini!
5*Zar je meni takav post po volji*
u dan kad se čovjek trapi?
Spuštati kao rogoz glavu k zemlji,
sterati poda se kostrijet i pepeo,
hoćeš li to zvati postom
i danom ugodnim Gospodinui?
6*Ovo je post koji mi je po volji,*
riječ je Gospodina Boga:
Kidati okove nepravedne,
razvezivat' spone jarmene,
puštati na slobodu potlačene,
slomiti sve jarmove;
7*podijeliti kruh svoj s gladnima,*
uvesti pod krov svoj beskućnike,
odjenuti onog koga vidiš gola
i ne kriti se od onog
tko je tvoje krvi.
8*Tad će sinut' poput zore*
tvoja svjetlost,
i zdravlje će tvoje brzo procvasti.
Pred tobom će ići tvoja pravda,
a Slava Jahvina bit će ti
zalaznicom.
9*Vikneš li, Jahve će ti odgovorit,*
kad zavapiš, reći će: "Evo me!"
Ukloniš li iz svoje sredine jaram,
ispružen prst i besjedu bezbožnu,
10*dadeš li kruha gladnome,*
nasitiš li potlačenog,
tvoja će svjetlost zasjati u tmini
i tama će tvoja kao podne postati,
11*Jahve će te vodit' bez prestanka,*
sitit će te u sušnim krajevima.
On će krijepit' kosti tvoje
i bit ćeš kao vrt zaljeven,
kao studenac
kojem voda nikad ne presuši.
12*I ti ćeš gradit' na starim razvalinama,*
dići ćeš temelje budućih koljena.
Zvat će te popravljачem pukotina
i obnoviteljem cesta do naselja.

I ovdje, kao i kod Amosa, vidimo snagu proročke riječi koja, nadahnuta Božjih Duhom, uočava nepravde koje vrijeđaju Boga. Dokle god postoji bilo kakav jaram na ijednom čovjeku, Bog ne može ostati miran – ne može ga se “umiriti” nikakvom žrtvom u jeruzalemskom hramu niti pobožnim molitvicama. Bog najprije želi da svatko od Izraelaca učini ono što može da ostvari ove Božje riječi. Ako Izraelci mogu biti ravnodušni na trpljenje nekog od ljudi, Bog ravnodušan neće ostati jer – *na sliku Božju* je čovjek!

Iz 66,18-21:

Ja dobro poznajem njihova djela i namjere njihove.

Dolazim da saberem sve puke i jezike, i oni će doći i vidjeti moju Slavu! Postavit ću im znak i poslat ću preživjele od njih k narodima u Taršiš, Put, Lud, Mošek, Roš, Tubal i Javan - k dalekim otocima koji nisu čuli glasa o meni ni vidjeli moje Slave - i oni će naviještati Slavu moju narodima. I dovest će svu vašu braću između svih naroda kao prinose Gospodinu - na konjima, na bojnim kolima, nosilima, na mazgama i jednogrbim devama - na Svetu goru svoju u Jeruzalemu" - govori Gospodin - "kao što sinovi Izraelovi prinose prinose u čistim posudama u Domu Gospodnjem. I uzet ću sebi između njih svećenike, levite" - govori Gospodin.

Izraelci su stoljećima bili uvjereni da su jedini ispravni ljudi. Smatraju da su jedini koji su vršili Zakon Božji i da su zato pravedni. Imali su averziju prema strancima smatrajući se boljima od njih, često ih i tlačili i prema njima se odnosili neljudski pa su ih, vidjeli smo, proroci u Božje ime opominjali.

No, povijesni događaji – napose odlazak Izraelaca u babilonsko sužanjstvo – uzrokovat će velike promjene. Za vrijeme sužanjstva u Babilonu sagledavali su svoju prošlost. Počeli su shvaćati da ne bi – nakon tolikih čudesnih izbavljenja iz raznih opasnosti – sada doživjeli ovako veliku tragediju, da ih Gospodin ne bi kaznio da nisu krivi. Teško je to suočenje u kojem čovjek treba relativno brzo promijeniti sliku o sebi i priznati – nisam dobar, nismo dobri – zaslužili smo kaznu.

U isto vrijeme, tu u tuđini Izraelci susreću mnogo stranaca i polako opažaju: nisu bili tako loši, toliko nemoralni kakvima su ih oni zamišljali. Naprotiv, bili su gostoljubivi, učtivi, dobro odgajali svoju djecu i u skladu sa spoznajama koje su imali vršili volju Božju preko življenja etičkih načela. Shvatili su da među ovim strancima mnogi provode život koji mora biti Bogu miliji nego život mnogih Izraelaca.

Kao potvrda takvih zaključaka, dolazi ova riječ Gospodnja preko proroka Izaije. Iz nje je jasno vidljivo da Izraelov Bog ne pripada samo Izraelcima, nije nekakav nacionalni Bog nego je gospodar cijelog svijeta. On vodi računa o svima, među svima on sije dobro i čeka tko će to nadahnuće dobra prihvatiti i živjeti. Štoviše, on obećava buduće, eshatološko zajedničko kraljevstvo za sve

narode. To će biti kraljevstvo sreće i mira i zato ga je najlakše usporediti sa velikom gozdom na kojoj se služe izvrsna vina i prvoklasna jela.

Ako su Izraelci bili iznenađeni ovim Božjim planom, to je znak koliko su zastranili od onog prvotnog Božjeg projekta da Izrael treba biti prvi narod koji će živjeti Božji Zakon i zbog toga postati svjedočanstvo pred drugim narodima. Ako je Izrael „zaboravio“ i zastranio, Gospodin nije skrenuo ni lijevo ni desno. On će svoje planove ostvariti, sa većim ili manjim sudjelovanjem Izraelaca. Jer svi su ljudi njegova djeca i on ih sve želi okupiti u svoje krilo i usrećiti.